

Hvad er en katastrofe, og hvad har det med Gud at gøre?

Gregersen, Niels Henrik; Johannessen-Henry, Christine Tind

Published in:
Kritisk Forum for Praktisk Teologi

Publication date:
2015

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Document license:
[Ikke-specificeret](#)

Citation for published version (APA):
Gregersen, N. H., & Johannessen-Henry, C. T. (2015). Hvad er en katastrofe, og hvad har det med Gud at gøre? *Kritisk Forum for Praktisk Teologi, Katstrofens teologi*(141), 1-5. [1].

Hvad er en katastrofe, og hvad har det med Gud at gøre?

Ordet katastrofe kommer fra græsk og betyder noget i retning af en “nedgående vending.” I dag er ordet katastrofe forbundet med erfaringen af en *omfattende ulykke*, der rammer én *udefra* og opstår med *pludselighed*. En katastrofe er en hændelse, der er “concentrated in time and space”, som Charles Fritz’ klassiske definition fra 1961 lyder. Men selvom en katastrofe sker som en fysisk koncentreret begivenhed, er det altid en ulykke *for nogen*, der rammes. Man kan ikke forstå katastrofen som en fysisk hændelse i tid og rum uden også at forstå den som en omkalfatrende personlig og social hændelse. Katastrofen sker “for os” eller “for dem”.

Til forskel fra en tragedie, som er noget personligt, der har sociale konsekvenser, er en katastrofe noget, der rammer et større samfund, og derfor også har personlige konsekvenser. Katastrofen rammer både individer og fællesskaber, men det er samtidig et samfunds eller en gruppes vitale livsfunktioner, der rammes. Det er denne sociale kontekst, vi starter i, de mange personlige tragedier følger efter. Med katastrofen har vi – med Fritz’ ord – at gøre med en hændelse, i hvilket et samfund “rammes af sådanne tab på dets medlemmer og fysiske betingelser, at den sociale struktur rives ned.”

I vi danske teologers egen lille andedam kan de store katastrofer måske synes umådeligt langt væk. Alligevel er det spørgsmålet, om ikke globaliseringen gør det bydende nødvendigt at åbne for en mere “sociopolitisk” og etisk bevidsthed i forhold til de katastrofer, der opstår i kraft af krydsende mennesker, kommunikation, kulturer, samhandel og magtstrukturer. Man behøver kun at tænke på de flygtningestrømme, som møder Europa netop i disse måneder. Men også vi selv kan pludselig befinde os midt i orkanens susen – som strandgæst under en flodbølge, som forbigående ved en eksploderende bygning, eller som en turist, der inhalerer en virus, der efterfølgende breder sig til andre. Risikoen for involvering er i dag potentielt altid

tilstede til forskel fra tidligere. Risikoen for involvering gør os alle sårbare i dag. Men måske gør de tætte forbindelser os også stærkere – sammen.

På helt lokalt plan betyder det, at enhver fungerende præst i en vis forstand er en slags sekundær “katastrofeberedskabspræst”. Også i hverdagen vil præsten møde mennesker, der selv har befundet sig i situationer med katastrofer, naturlige såvel som teknologisk forårsagede eller påførte gennem terror og vold. Eller som kender nogen, der har været vidner til katastrofens skæbner. Spørgsmålet bliver her, hvordan vi som kirke møder den enkeltes sorg og sår.

Formålet med dette nummer af *Kritisk forum for praktisk teologi* er at indkredse, hvordan vi håndterer katastrofesituationer, individuelt og på samfundsplan – men altid i fællesskab.

Mere præcist indeholder nummeret syv artikler, der ser på katastrofefeltet ud fra et dansk-skandinavisk blik, men med tråde ud til det større internationale felt. Med temaets titel, “Katastrofens teologi”, kunne man forledes til at tro at nummeret byder på en *tour de force* inden for teologiens forskellige discipliner. Det er dog ikke tilfældet og har heller ikke været hensigten. Derimod afspejler indholdet i artiklerne nogle væsentlige sammenhænge, der kalder på en praktisk-teologisk stillingtagen til katastrofen.

Der er således fire lokale knudepunkter for de refleksioner, som de forskellige artikler bygger på og væver sig ind i:

- 1) Etableringen af *Folkekirkens Katastrofeberedskab* i 1990.
- 2) Københavns Universitets prioritering af interdisciplinær katastrofeforskning i *Changing Disasters* programmet, hvor de fem fakulteter på Københavns Universitet arbejder sammen om problemstillingen.
- 3) Det Teologiske Fakultets *masteruddannelseskursus i sjælesorg og katastrofe*, der afholdes i november 2015 og gæstes af ‘katastrofeteologer’ fra USA og Norge.
- 4) Den traume-forskning, der ligeledes foregår på Det Teologiske Fakultet ved *Center for the Study of Jewish Thought in Modern Culture*.

Hvad er en katastrofe, og hvad har det med Gud at gøre?

Bidragene rummer stemmer fra ovenstående miljøer, hvortil kommer et væsentligt norsk bidrag om kirkelige ritualer efter massakren på Utøya i 2011. Tilsammen tegner artiklerne et billede af det katastrofelandskab, som teologien befinder sig i. Det er midt i den stærkt tværfaglige natur, som katastrofeforskningen lægger op til, at dette temanummer dog alligevel gennemsyres af teologiske perspektiver. De første fem artikler har karakter af at være mere specifikke nedslag i "Katastrofens teologi", mens de to sidste bidrag har et mere metareflekterende præg, alt imens de stadig relaterer sig til bestemte cases. Det følgende overblik over indholdet i "Katastrofens teologi" tjener til at placere bidragenes 'stemmer' i relation til knudepunkter i det dansk-skandinaviske interessefelt.

Første artikel er skrevet af *Laurids Korsgaard*, som gennem 22 år har været beredskabspræst i folkekirken – lige siden den dag i april 1990, hvor han blev tilkaldt som præst i forbindelse med Scandinavian Star-katastrofen. I lyset af erindringer og erfaringer fra Scandinavian Star-katastrofen og på baggrund af arbejdet med et kirkeligt katastrofeberedskab adresserer artiklen beredskabsarbejds opgave – dengang og i dag – som "forkyndelse af Guds trøst". Korsgaard byder her ind med pejlemærker og optegner principperne for Folkekirkens Katastrofeberedskab.

Anden artikel følger Korsgaards bidrag om det folkekirkelige beredskabs nærmiljø op ved at se på udviklingen inden for katastrofeområdet bredere betragtet. *Niels Henrik Gregersen* belyser udviklinger i de senere ti års katastrofeforskning. Artiklen beskriver bl.a., hvordan katastrofeforskningen – der gennem godt to årtier har eksisteret som et eksplosivt voksende og gradvist mere etableret felt – har gennemgået et paradigmeskifte fra et fokus på menneskers sårbarhed til et fokus på menneskers modstandskraft og robusthed – også kaldet *resiliens*. Artiklen peger på retningslinjer for kirkens katastrofehjælp og på den rolle, som præsternes tilstedeværelse spiller – ikke mindst ved at forstå denne rolle gennem ritualer og bønner, der artikulerer sammenhængen mellem fortidens relative lykkeland, den pågående smerte og sorg og den fremtid, som det er forkyndelsens opgave at åbne for de overlevende.

Tredje artikel fortsætter med en nærlæsning og udvidelse af det bøn- og forkyndelsesperspektiv, som Gregersens artikel rundede. Gennem interviewudklip med beredskabspræster, der deltog i nødhjælpsarbejdet ved

tsunami-katastrofen, skitserer *Christine Tind Johannessen-Henry* nogle centrale elementer i, hvad katastrofesjælesorg er, og præsenterer samtidig en model for, hvordan en sådan sjælesorgsudøvelse kan forstås pastoralteologisk. I denne pastoralteologiske model interagerer empirisk materiale fra beredskabspræsterne med treenighedslære og dybdepsykologi. Det er fællesskabet, som i kraft af den intime bevægelse mellem disse forskellige virkelighedsrepertoarer skaber resiliens midt i katastrofens efterdønninger. Med klangbund i modellen anslås en retning for, hvordan katastrofesjælesorg som praksis kan fortolkes, når den udspiller sig i en dansk samfundskontekst, der ellers ofte bliver betegnet som udpræget 'sekulær'.

Fjerde artikel belyser ritualernes afgørende rolle under katastrofer, som allerede antydtes i Johannessen-Henrys artikel. Med afsæt i terrorangrebene i Norge 22. juli 2011 drøfter *Lars Johan Danbolt* og *Hans Stifoss-Hanssen* selve funktionen af ritualer efter katastrofer, og hvordan de særligt kommer til at udfolde sig som en kollektiv ritualisering, i særlig grad som mindegudstjenester. Artiklen søger således at indkredse ritualernes funktion ved at koble et praktisk-teologisk perspektiv med et sundhedsfagligt perspektiv og samtidig relatere disse perspektiver til ritulforskning og katastrofepsykologi. Kirkens fokus på katastrofer, herunder dens brug af ritualerne som ressource, er ikke en perifer handling, men står som en helt central opgave for kirken i det offentlige rum.

Femte artikel skifter perspektiverne fra tredje og fjerde artikel på 'teologiens rolle', idet tsunami-nødhjælpsindsatsen i 2004 og andre katastrofer ses ud fra nødhjælpernes perspektiv. En hovedpointe i artiklen af *Peter Kjær Mackie Jensen*, *Suhella Tulsiani* og *Helene von Ahnen Haugaard* er, hvor stor en rolle bevidstheden om fleksibilitet og omstillingsparathed spiller i nødhjælpsarbejdet. Løsningerne er aldrig 'de samme', fordi katastroferne sker under forskellige himmelstrøg, i forskellige kulturer og i forskellige religiøse kontekster. Eksemplerne, der gives på nødhjælpssituationens 'teologiske' forskellighed, er begravelsesritualer og hygiejnepraksisser. Det betones, hvor stort potentiale de forskellige religioner rummer i katastrofearbejdet. Men der peges også på faren for kontraproduktivitet. Respekten for de lokale traditioner må afbalanceres med de katastrofale sundhedsrisici, som religiøse praksisser også rummer, når der fx er tradition for at kysse ligene, også af ebolaramte familiemedlemmer.

Hvad er en katastrofe, og hvad har det med Gud at gøre?

Sjette artikel omhandler begrebet posttraumatisk vækst og fortsætter således behandlingen af tidens katastrofeparadigme om resiliens som et gennemgående tema i artiklerne. *Claudia Welz* diskuterer, hvilken rolle tavshed og tale spiller i omgang med afmagt, angst og sorg. Dette sker med udgangspunkt i et stykke litteratur, som beskriver erfaringen af at miste et barn, og lægger dermed op til et kritisk syn på normen om altid at skulle 'italesætte' traumatiske erindringer. For hvordan helbrede og lindre noget gennem tale, som måske slet ikke lader sig verbalisere? Tanken om en posttraumatisk vækst drejes ind på et evangelisk spor, hvor vækst ikke handler om egen præstation, men om den mulighed, at Gud kan blive nærværende dér, hvor vi aldrig havde forventet det.

Syvende og sidste artikel søger nu, efter de forudgående artiklers belysninger af teologier i katastrofen, at tage katastrofen under dogmatisk behandling. *Mikkel Christoffersen* anvender nyere amerikansk og tysk teologi som en dogmatisk ramme for en katastrofeteologi. Artiklen afdækker således forholdet mellem skabelse, fuldendelse og forsoning med sigte på katastrofens særlige situation.

Vi håber med dette temanummer at kunne inspirere til nye måder at se på katastrofer – de store såvel som de små katastrofer, de kollektive såvel som de individuelle – midt i et teologisk arbejde, der omfatter den forskningsbase-rede tænkning såvel som den tænkning, der ledsager enhver præstegerning. Rigtig god læselyst!

Christine Tind Johannessen-Henry og Niels Henrik Gregersen